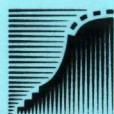

EVALUATIENOTITIE

DASSENBELEID

landbouw, natuurbeheer en visserij

Directie Natuur, Bos, Landschap en Fauna

EVALUATIENOTITIE

DASSENBELEID

bibliotheek

sig : 70 x 481
bnr :
ex : 2
hb :
Inv : 1992500546

Ministerie van Landbouw, natuurbeheer
en Visserij

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
Directie Natuur, Bos, Landschap en Fauna

Juli 1992

INHOUDSOPGAVE

	pg.
1	INLEIDING
1.1	Doelstelling 3
1.2	De notitie inzake het dassenbeheersbeleid 1984 3
2	AANTALSONTWIKKELING SINDS 1980 5
3	STAND VAN ZAKEN MET BETREKKING TOT AANGEKONDIGDE MAATREGELEN
3.1	Het veiligstellen van dassenburchten 9
3.2	Het inventariseren van trekroutes en de in verband daarmee te treffen beheersmaatregelen 13
3.3	Herintroductie en uitzetting 16
3.4	Afstemming van het dassenbeheer met Duitsland 17
3.5	Uitwerking dassenbeleid in de regio 17
3.6	Voorlichting 18
3.7	Wijziging Jachtwet 19
3.8	Rabiësbestrijding 19
3.9	Effectiviteit van de maatregelen 19
4	SAMENVATTING 20
5	LITERATUUR 21
	Bijlage 1. Lijst van herintroductiegebieden 22
	Bijlage 2. Samenstelling Landelijk Beheersoverleg Dassen 23

1 INLEIDING

1.1 Doelstelling

In 1984 is door de Minister van Landbouw en Visserij het beschermingsbeleid ten aanzien van de das middels de "Notitie inzake het dassenbeheersbeleid" vastgesteld (Tweede Kamerstuk 18.100 XIV nr. 79 d.d. 10 september 1984). Deze notitie is op 21 februari 1985 in de Vaste Kamer Commissie voor Landbouw behandeld en werd unaniem ondersteund.

De notitie inzake het dassenbeheersbeleid is opgesteld op basis van de beleidsaanbevelingen die in een beleidsnota geformuleerd zijn door het Landelijk Beheersoverleg Dassen. In deze beleidsnota, die als bijlage aan de notitie inzake het dassenbeheersbeleid is toegevoegd, is een tijdspad aangegeven van drie periodes van vijf jaar waarin respectievelijk wordt gestreefd naar:

- geen verdere afname van de dassenstand en het op gang komen van herintroductie;
- groei van bestaande populaties, zowel in aantallen als in oppervlak en het aaneengesloten raken van deelpopulaties;
- aaneengroeien tot aaneengesloten areaal, bereiken van optimale dichtheden en effectief zijn van maximale bescherming.

De eerste planperiode is inmiddels verstreken. Teneinde te bezien of de nagestreefde doelen gehaald zijn, wordt in deze notitie nader ingegaan op de aantalsontwikkeling sinds 1980 en de stand van zaken met betrekking tot de herintroductie van dassen.

Tevens geeft deze notitie aan in hoeverre uitvoering is en wordt gegeven aan de voorgestelde beschermingsmaatregelen en in hoeverre met de desbetreffende maatregelen het gewenste effect is bereikt.

Over de evaluatienotitie dassenbeheersbeleid is advies uitgebracht door de Natuurbeschermingsraad en de Jachtraad.

1.2 De notitie inzake het dassenbeheersbeleid 1984

In de "Notitie inzake het dassenbeheersbeleid" zijn diverse specifieke maatregelen aangekondigd. Deze zijn:

- a. het veiligstellen van dassenburchten middels:
 - beheer- en gedoogovereenkomsten;
 - planologische maatregelen;
 - landinrichtingsprojecten;
 - aankoop van gronden;
- b. het inventariseren van trekroutes van dassen en de in verband daarmee te treffen beheersmaatregelen;

- c. het herintroduceren van dassen in de daarvoor geschikte gebieden;
- d. het uitwerken van het dassenbeleid in de regio door het instellen van een provinciaal dassenberaad waarin alle bij het beheer van de das betrokken instanties en organisaties zitting hebben;
- e. het geven van doelgerichte voorlichting;
- f. het wijzigen van de Jachtwet teneinde de bescherming van dassenburchten tegen verstoring c.q. vernieling mogelijk te maken.

De beleidsnota van het Landelijk Beheersoverleg Dassen bevat daarenboven de aanbeveling:

- g. tenminste eenmaal in de tien jaar een landelijke inventarisatie uit te voeren, teneinde tijdig te kunnen reageren op zich wijzigende situaties.

In hoofdstuk 2 zal worden ingegaan op de aantalsontwikkeling van dassen sinds 1980.

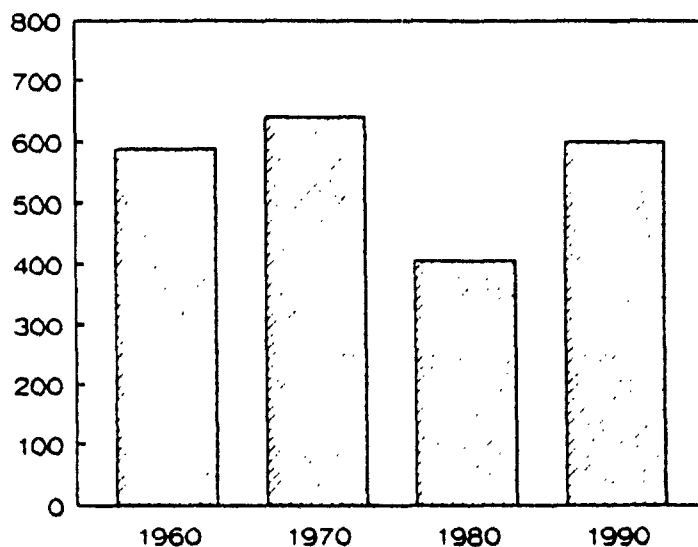
De stand van zaken met betrekking tot de uitwerking en het effect van de beschermingsmaatregelen komen ter sprake in hoofdstuk 3.

AANTALSONTWIKKELING SINDS 1980

Om na te kunnen gaan, in hoeverre de doelstelling - geen verdere achteruitgang van de das - is gehaald, is in 1990 door het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN), in samenwerking met de Directie Natuur, Bos, Landschap en Fauna, een inventarisatie van dassenburchten uitgevoerd. Een uitgebreid verslag van dit onderzoek is recentelijk door het IBN gepubliceerd. Onderstaand volgt een beknopt overzicht van de belangrijkste uitkomsten.

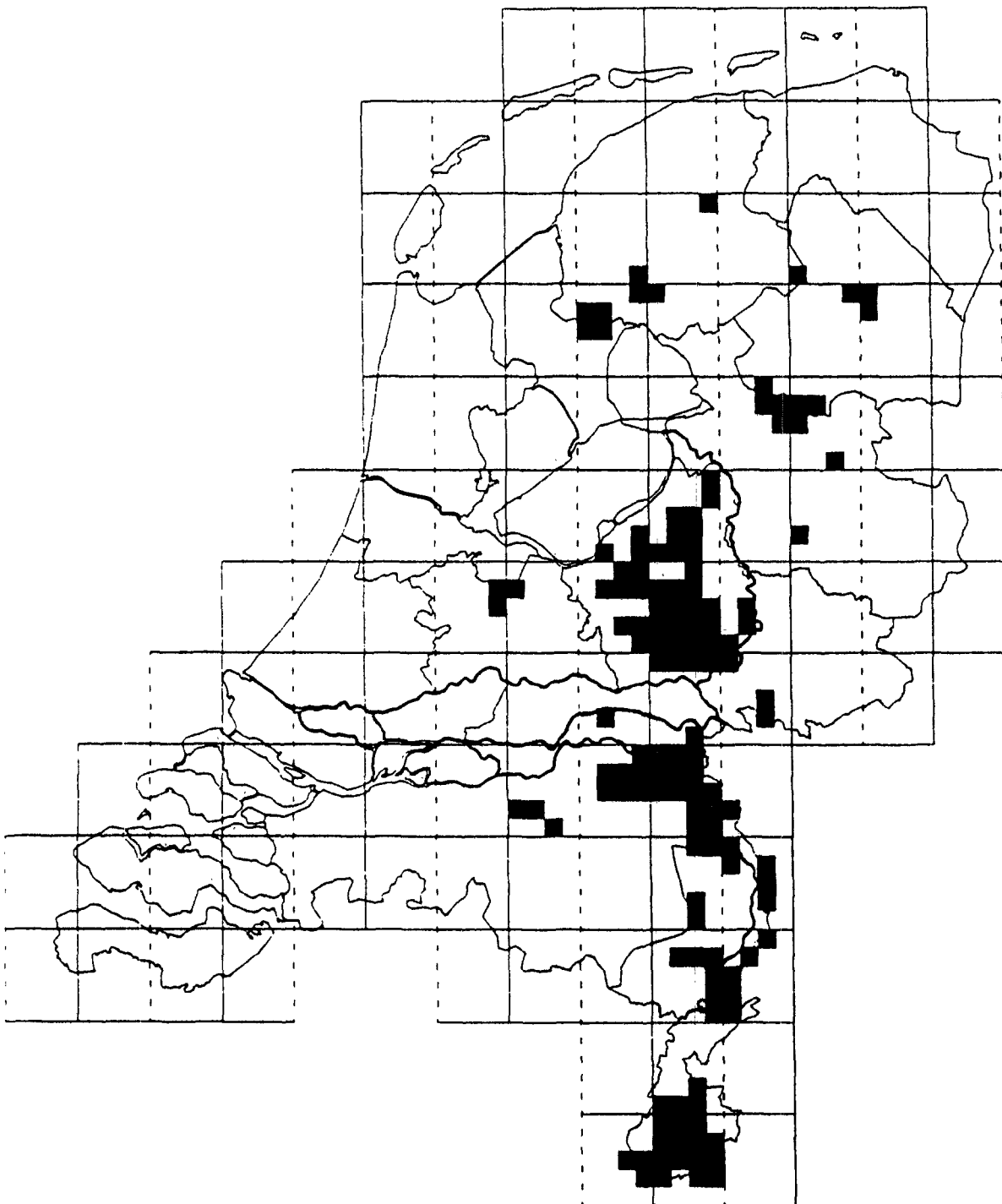
Zoals blijkt uit figuur 1 beperkt het huidige areaal van de das zich voornamelijk tot de hogere gronden in het oosten en midden van het land. Belangrijke zwaartepunten in de verspreiding zijn Gaasterland, de Veluwe, de Maasvallei en het Limburgse heuvelland. (Zie figuur 1 Verspreiding van de das in Nederland in 1990)

Wijzigingen in de dassenstand kunnen worden afgeleid uit veranderingen in het aantal belopen belangrijke burchten. Dit zijn de grote permanent of tijdelijk bewoonde burchten en burchten waar in de voorafgaande 20 jaren ooit jongen zijn geworpen. Figuur 2 toont het landelijke aantalsverloop in belopen belangrijke burchten sinds 1960.

Figuur 2 Aantal belopen belangrijke burchten in 1960, 1970, 1980 en 1990

Na een scherpe daling in de jaren zeventig neemt het aantal belopen belangrijke burchten sinds 1980 weer toe. In Gaasterland, op de Veluwe en in het Reestdal is het aantal belopen belangrijke burchten momenteel zelfs beduidend hoger dan in 1960, mede dankzij herintroducties in het verleden. Overal elders, en met name in Limburg en Noord-Brabant, is het niveau van 1960 echter nog niet bereikt.

Figuur 1 Verspreiding van de das in Nederland in 1990
(Uurhokken met belopen burchten)

Tabel 1 geeft inzicht in de ontwikkeling van het aantal belopen belangrijke dassenburchten per provincie sinds 1980.

Provincies	Aantal belopen belangrijke burchten		Verschil (%)
	1980	1990	
Groningen	0	0	-
Friesland	22	28	+ 27
Drenthe	4	10	+150
Overijssel	9	14	+ 56
Gelderland	121	223	+ 84
Utrecht	2	1	-100
Noord-Holland	0	5	-
Noord-Brabant	57	81	+ 42
Limburg	190	238	+ 25
Totaal	405	600	+ 48

Tabel 1. Aantal belopen belangrijke burchten per provincie in 1980 en 1990.

(Bron: Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek/
Biogeografisch Informatiecentrum IKC-NBLF)

Het aantal belopen belangrijke burchten blijkt vrijwel over de gehele linie te zijn gestegen. De enige uitzondering vormt Utrecht, maar het Gooi als geheel (inclusief het Noord-Hollandse deel) laat een vooruitgang zien. Het meest opvallend is de, ook absoluut gezien, sterke stijging in Gelderland.

In hoeverre een toename van het aantal belopen belangrijke burchten een reële populatiegroei weerspiegelt hangt af van o.a. de interpretatie van de burchtstatus door opeenvolgende waarnemers. Bovendien is het aantal bewoonde burchten niet rechtstreeks te vertalen naar de populatie-omvang, omdat het gemiddeld aantal dassen per burcht onbekend is en bovendien aan verandering onderhevig kan zijn.

Om meer zekerheid te krijgen omtrent de recente populatie-ontwikkeling is ook de verandering van het verspreidingsgebied nagegaan. Daarbij zijn alle burchten (dus niet alleen de belangrijke) in de beschouwing betrokken (Zie tabel 2).

Provincies	Verspreiding (aantal km-hokken ,met belopen burchten)		Verschil (%)
	1980	1990	
Groningen	1	0	-100
Friesland	25	23	- 8
Drenthe	7	12	+ 71
Overijssel	8	11	+ 38
Gelderland	152	189	+ 24
Utrecht	2	1	- 50
Noord-Holland	2	4	+100
Noord-Brabant	61	69	+ 11
Limburg	173	218	+ 25
Totaal	431	527	+ 22

Tabel 2. Verspreiding van de das in Nederland in 1980 en 1990.
(Bron: Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek/
Biogeografisch Informatiecentrum IKC-NBLF)

De gegevens uit tabel 2 bevestigen het positieve beeld: met uitzondering van Friesland en de relatief onbelangrijke provincies Groningen en Utrecht is het areaal aanmerkelijk vergroot. Mede gelet op het voorgaande is het daarom aannemelijk dat de dassenpopulatie als geheel in de planperiode is gestabiliseerd en plaatselijk is gegroeid.

3 STAND VAN ZAKEN MET BETREKKING TOT DE AANGEKONDIGDE MAATREGELEN

3.1 Het veiligstellen van dassenburchten

Inleiding

Verskillende maatregelen en instrumenten staan voor het veiligstellen van burchten ter beschikking. Deze maatregelen en instrumenten hebben niet alleen betrekking op het veiligstellen van burchten als zodanig maar ook op het veiligstellen van verplaatsingsroutes en fourageergebieden als belangrijke elementen van dassenleefgebieden. Gedoog- en beheerovereenkomsten met grondgebruikers en jachthouders kunnen burchten van verstoring vrijwaren. Woon- en fourageergebieden kunnen ruimtelijk worden beschermd door bepalingen in streek- en bestemmingsplannen op te nemen. Ook bij landinrichtingsprojecten en infrastructurele werken kan rekening worden gehouden met dassenbelangen.

Hoewel deze niet worden genoemd in de notitie inzake het dassenbeheersbeleid, kunnen ook andere maatregelen en instrumenten worden ingezet ten behoeve van het dassenbeleid. In relatienotagegebieden bestaat de mogelijkheid middels overeenkomsten het landbouwkundig gebruik van gronden die door dassen als fourageergebied worden gebruikt, te extensiveren. Onderhoud van landschapselementen kan financieel worden ondersteund in de ROL/RAL *) gebieden. Tevens kan voor andere biotoopverbeterende maatregelen een beroep worden gedaan op de overheid en het Jachtfonds.

Beheer- en gedoogovereenkomsten

Sedert eind jaren '70 bestaat de mogelijkheid voor grondgebruikers een overeenkomstig met het Jachtfonds af te sluiten voor het gedogen van dassenburchten op en in de directe nabijheid van hun landbouwgronden. De gedoogvergoeding bedraagt f 300,- per jaar, vermeerderd met een bedrag voor het niet kunnen gebruiken van gronden in de omgeving van de burcht. De grondgebruiker verplicht zich ervoor te zorgen dat aan de dassen en hun burchten op geen schade wordt toegebracht.

Als uitbreiding hierop bestaat sinds 1985 ook voor particuliere jachthouders de mogelijkheid een zogenaamde beheerovereenkomst af te sluiten. Voor het houden van toezicht en het verstrekken van informatie betreffende het aantal dassen op de burcht, wordt jaarlijks een vergoeding verstrekt van f 100,-. Daarenboven kunnen kosten voor het treffen van beheersmaatregelen worden vergoed. Tevens bestaat de mogelijkheid voor een burcht zowel een beheer- als een gedoogovereenkomstig af te sluiten. De verschillende vergoedingen worden verstrekt uit de overheidsbijdrage aan het Jachtfonds.

*) ROL - Regeling Onderhoudsovereenkomsten Landschapselementen
RAL - Regeling Aanwijzing Landschapselementen

In tabel 3 is het aantal burchten aangegeven waarvoor beheer- en gedoogovereenkomsten zijn afgesloten in de periode 1986 - 1989. Tevens is vermeld welke bedragen hiermee zijn gemoeid.

De laatste jaren is het aantal overeenkomsten sterk toegenomen. Voor wat betreft de beheerovereenkomsten heeft deze toename voor een belangrijk deel betrekking op burchten gelegen op staatsgronden (met name in Limburg). Dergelijke beheerovereenkomsten hebben een geringe meerwaarde voor het beheer ter plaatse. Hetzelfde geldt voor een beheerovereenkomst met een jachthouder voor een burcht waarvoor reeds een overeenkomst met een grondgebruiker bestaat. Meer in het algemeen blijken slechts weinig jachthouders een actief beheer van de burcht te voeren in de vorm van omrasteren en aanbrengen en/of onderhouden van beplanting. Ook de gevraagde monitoring van de bewoningsstatus van burchten is nog onvoldoende.

Gelet op het bovenstaande zal het gehele systeem van beheer- en gedoogovereenkomsten in het licht van schadevergoeding opnieuw worden gezien.

	1986	1987	1988	1989
Aantal burchten met beheerovereenkomst	11	49	135	297
kosten (Hfl.)	1100	4900	13500	29700
Aantal burchten met gedoogovereenkomst	9	50	73	121
kosten (Hfl.)	3370	20935	29195	51150
Totaal aantal burchten met overeenkomst(en)	20	93	199	414
kosten (Hfl.)	4470	25835	42395	80850

Tabel 3. Aantal met het Jachtfonds afgesloten overeenkomsten.
(Bron: Jachtfonds)

Planologische veiligstelling

In streek- en bestemmingsplannen kunnen leefgebieden van dassen ruimtelijk worden veiliggesteld door deze gebieden een agrarische bestemming te geven of te bestemmen als natuurgebied danwel door het weren van bedreigende bestemmingen als ontgronding, industrie, recreatie en wonen.

Bij het opstellen of wijzigen van streek- en bestemmingsplannen worden de dassenbelangen het best behartigd indien deze belangen onderschreven zijn door provinciale en gemeentelijke overheden. De

provinciale dassenbeschermingsplannen, opgesteld met medewerking van provincie en gemeenten, voorzien hierin. Zo ligt het provinciaal dassenbeschermingsplan van Noord-Brabant mede ten grondslag aan het studierapport Natuurontwikkelingen in Noord-Brabant. Dit studierapport vormt een basis voor het nieuwe streekplan Midden-Brabant. In het streekplan Midden-Gelderland (1987) zijn ten behoeve van de instandhouding van migratieroutes beperkingen opgelegd ten aanzien van uitbreiding van bebouwing op de stuwwal bij Nijmegen en in de zône tussen Nijmegen, Malden en Mook.

In één Brabantse gemeente zijn ten behoeve van de das een aantal fourageergebieden in het bestemmingsplan opgenomen. Naast bovengenoemde gevallen zijn dassen niet expliciet in streek- of bestemmingsplannen opgenomen. In het algemeen geldt dat de belangrijkste burchten en fourageergebieden in gebieden liggen met een natuur- of agrarische bestemming.

Landinrichtingsprojecten

In het verleden hebben door de uitvoering van landinrichtingsprojecten veel gebieden hun waarde als dassenbiotoop verloren. Bij de landinrichtingsprojecten die momenteel in uitvoering zijn, is in een aantal projecten voorzien in het behoud of de ontwikkeling van dassenbiotopen. Het is ook mogelijk gebleken bij uitvoering van werken nog compenserende en mitigerende maatregelen ten behoeve van de das te treffen. Bij de landinrichtingsprojecten in voorbereiding wordt bij de planvorming voorzien in handhaving en verbetering van de dassenbiotoop. Dit wordt bereikt door handhaving en verbetering van bestaande voor de das belangrijke landschapsstructuren en, daar waar noodzakelijk, door het treffen van nieuwe voorzieningen in de vorm van aanleg van nieuwe beplantingselementen en aanleg van dassentunnels.

De Landinrichtingsdienst heeft in 1987 een rapport geschreven over de natuurtechnische mogelijkheden voor landinrichtingsprojecten ten behoeve van de das. Tezamen met de provinciale dassenbeschermingsplannen wordt dit rapport gebruikt bij het opstellen van landinrichtingsplannen.

Aankoop

Niet van alle burchten is de eigendomssituatie zowel in 1980 als in 1990 bekend. Om inzicht te verkrijgen in de toepassing van het instrument aankoop, is in tabel 4 de eigendomssituatie vermeld van de burchten die in 1980 belangrijke burchten waren en waarvan de eigendomssituatie in 1980 en in 1990 bekend is. Omdat ook de instandhouding van onbewoonde burchten essentieel is, heeft tabel 4 betrekking op zowel belopen als onbelopen burchten.

	1980	%	1990	%
SBB	84	19	106	24
NM	47	10	64	14
Prov. landschappen	35	8	50	10
Gemeente	57	13	50	11
Overige overheden	14	3	13	3
Particulieren	210	47	171	38
Totaal	447		454	

Tabel 4. Eigendomssituatie van de in 1980 belangrijke burchten, waarvan de eigendomssituatie in 1980 en in 1990 bekend is.

Het percentage van deze burchten in eigendom van natuurbeschermingsinstanties (Staatsbosbeheer, Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland en de provinciale landschappen) is toegenomen van 37% tot 48%. Sinds 1980 zijn er nieuwe belangrijke burchten bijgekomen. Een aantal van deze burchten, alsmede van de in tabel 4 vermelde burchten, komt nog in aanmerking voor aankoop.

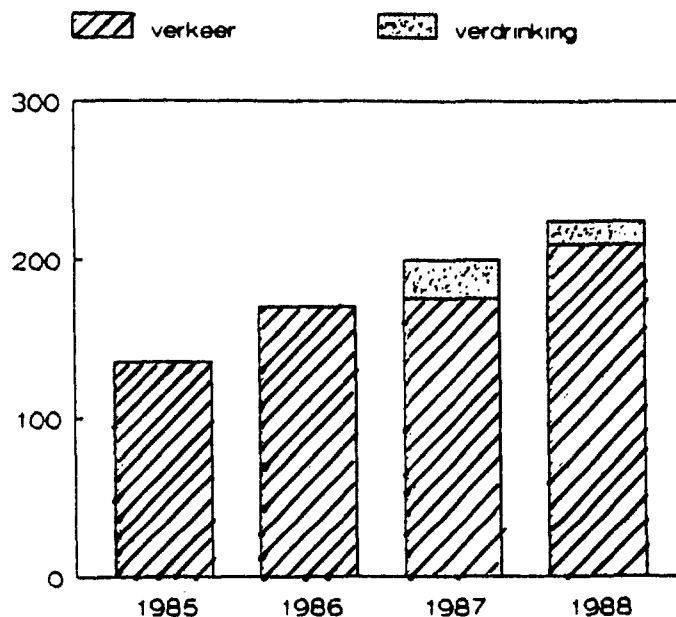
Overige maatregelen en instrumenten

De mogelijkheid tot het afsluiten van onderhouds- en beheerovereenkomsten in het kader van de Regeling Onderhoudsovereenkomsten Landschapselementen en de Regeling Beheersovereenkomsten 1988, is in veel dassengebieden een belangrijk instrument voor het veiligstellen van verplaatsingsroutes en fourageergebieden. Zo is bijvoorbeeld in Zuid-Limburg voor het overgrote deel van de daarvoor in aanmerking komende landschapselementen een onderhoudsovereenkomst afgesloten. Daarnaast is subsidiëring van de aanleg van beplanting mogelijk middels de Regeling bijdragen Bos- en Landschapsbouw en de Bijdrageregeling biotoopverbeterende maatregelen van het Jachtfonds. Tot op heden is ten behoeve van de das slechts enkele malen een beroep gedaan op deze bijdrageregelingen.

Omdat het gebruik van deze instrumenten op vrijwilligheid berust, is de bijdrage van deze instrumenten aan het dassenbeleid in belangrijke mate afhankelijk van de medewerking van grondgebruikers, terreineigenaren en jachthouders.

3.2 Het inventariseren van trekroutes en de in verband daarmee te treffen beheersmaatregelen.

Dassen worden op hun fourageertochten of wanneer ze migreren veelvuldig het slachtoffer van het verkeer. Daarnaast worden jaarlijks ook enkele verdrinkingsslachtoffers gemeld. Op grond van het aantal geregistreerde slachtoffers (Zie figuur 3) wordt het werkelijke aantal slachtoffers geschat op 250 tot 300 dieren. Op een populatie van naar schatting 1000 tot 2000 dassen is dit een verontrustend hoog aantal. Uit onderzoek is gebleken dat het grote aantal verkeersslachtoffers een wezenlijke belemmering vormt voor de groei van de Nederlandse dassenpopulatie.

Figuur 3 Aantal geregistreerde slachtoffers onder dassen

Zonder passagevoorzieningen zijn wegen vaak barrières voor dassen. Burchten worden daardoor onbereikbaar voor migrerende dassen en komen geïsoleerd te liggen. Omdat uitwisseling essentieel is voor het voortbestaan van een populatie, dienen zowel bewoonde als onbewoonde burchten bereikbaar en bewoonbaar te blijven. Mits op de juiste wijze en op de juiste plaats aangelegd, kan met tunnels, bruggen, rasters, uittreedplaatsen, geleidende groenstructuren en het afsluiten van wegen mortaliteit worden gereduceerd en de barrièrewerking deels worden opgeheven. Ook andere diersoorten profiteren van dergelijke voorzieningen.

De zorg voor het opheffen van knelpunten is gelegen bij zowel het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij als bij het ministerie van Verkeer en Waterstaat, provinciale en gemeentelijke overheden, waterschappen en particulieren. In 1988 is door het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij f 200.000,-- beschikbaar gesteld voor de ondertunneling en uitrastering van

provinciale en gemeentewegen en voor het opwerpen van terpen in Noord-Brabant. Tevens is de afgelopen vijf jaar de aanleg van verschillende dassentunnels gesubsidiëerd. Door het departement van Verkeer en Waterstaat is in 1989 voor de ondertunneling van bestaande rijkswegen in totaal f. 1,5 miljoen ter beschikking gesteld.

Figuur 4 geeft een overzicht van de plaatsen waar in de periode 1985-1989 slachtoffers onder dassen zijn gevonden. Het totaal aantal knelpunten waar dassen worden aangereden of verdrinken, wordt geschat op 250. In ongeveer 70 gevallen zijn of worden binnenkort voorzieningen getroffen. Dit betreft vooral voorzieningen getroffen in het kader van de aanleg of de reconstructie van wegen, zoals bij de A2, de A50 in Gelderland en de A73/77. Een twintigtal knelpunten is opgelost door bestaande wegen uit te rasteren en te ondertunnelen of door uittreedplaatsen langs vaarwegen aan te leggen.

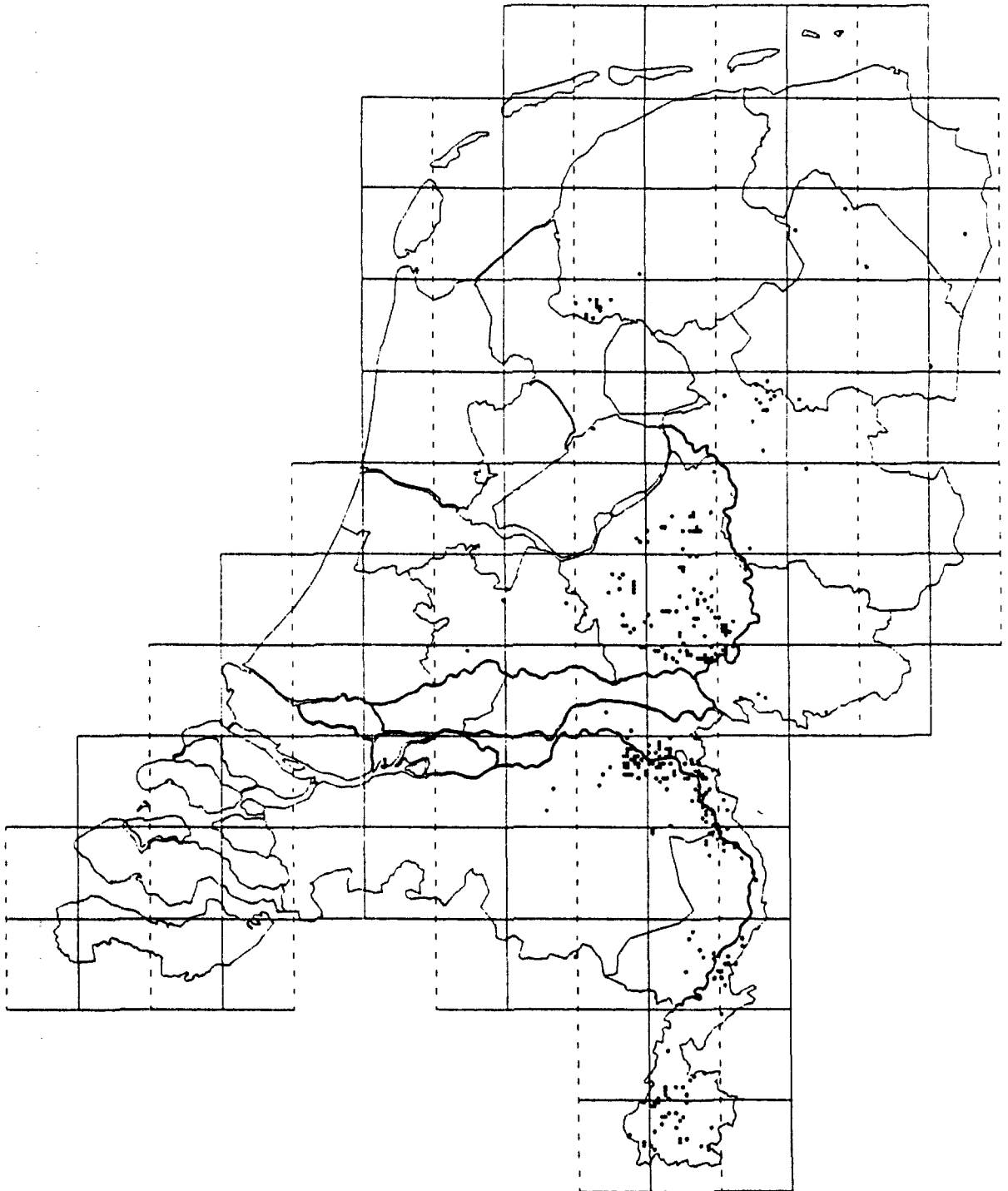
Of de tunnels daadwerkelijk door dassen worden gebruikt is niet voor alle locaties bekend. De Vereniging Das & Boom heeft het gebruik nagegaan van 41 tunnels rond Nijmegen. Tabel 5 toont het resultaat van deze inventarisatie.

Dassentunnels	Aantal	%
Regelmatig gebruikt	37	90
Niet gebruikt	4	10
Totaal	41	100

Tabel 5. Gebruik door dassen van tunnels onder rijks-, provinciale en gemeentelijke wegen in de regio Nijmegen.
(Bron: Vereniging Das & Boom).

De meerderheid van de onderzochte tunnels blijkt dus regelmatig gebruikt te worden. Het ontbreken van geleidende beplanting en onjuiste situering zijn waarschijnlijk de oorzaak van het niet functioneren van de andere tunnels.

Gezien het grote belang van het terugdringen van het aantal verkeersslachtoffers voor de groei van de dassenpopulatie, zal in de komende planperiode veel aandacht worden besteed aan het opheffen van nog bestaande knelpunten. Bij de aanleg van nieuwe wegen en oeverbeschoeiingen zal waar nodig vanuit het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij worden geadviseerd bij het treffen van mitigerende maatregelen.

**Figuur 4 Kilometerhokken met geregistreerde verkeersslachtoffers
onder de dassen in de periode 1985-1989**

Dassen-opvang.

Aangereden dassen en jongen van doodgereden dassen worden opgevangen door het Dassen Opvang Centrum (DOC) van de Vereniging Das & Boom te Beek-Ubbergen. Gelet op de huidige populatie-omvang wordt individuele opvang gevolgd door uitzetten zinvol geacht. Tevens draagt opvang bij aan de bewustwording van de dassenproblematiek bij het publiek. De huisvesting van het DOC wordt van de zijde van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij financieel ondersteund. In 1989 is op kosten van hetzelfde ministerie een buitenraster met nachtverblijf en kunstburcht aangelegd ter waarde van f 60.000,--. Sinds 1986 wordt voor een opgevangen das door het Jachtfonds f 200,-- per maand uitgekeerd. In de periode 1986-1989 zijn door het DOC 54 dassen opgevangen, waarvoor in deze periode f 33.600,-- is uitgekeerd. Van de opgevangen dassen zijn 26 dieren zodanig hersteld dat ze konden worden uitgezet.

3.3 Herintroductie en uitzetting

Herintroductie heeft primair als doel de samenhang tussen deelpopulaties te bevorderen middels het uitzetten van dassen in gebieden waar dassen in het verleden wel hebben geleefd, maar waar de soort niet meer voorkomt. Herintroductie in deze zin heeft de afgelopen vijf jaar niet plaatsgevonden.

Wel zijn in de periode '84-'89 in totaal 26 dassen aan bestaande populaties toegevoegd (repopulatie), afkomstig uit het dassenopvangcentrum. Tabel 6 geeft een overzicht van de resultaten.

Aantal uitgezette dassen				
	geslaagd*	mislukt*	onbekend**	totaal
Overijssel	1	0	1	2
Gelderland	1	1	9	11
Noord-Brabant	2	3	3	8
Limburg	3	1	1	5
Totaal	7	5	14	26
Percentage (%)	27%	19%	54%	100

Tabel 6. Uitzetakties (repopulaties) en de resultaten daarvan.
(Bron: Vereniging Das & Boom)

* een uitzetactie wordt hier als geslaagd beschouwd als de betreffende das met zekerheid langer dan 6 maanden in leven is gebleven

** geen terugmeldingen

Ongeveer een kwart van de uitgezette dassen blijkt zich met zekerheid langer dan 6 maanden te hebben gehandhaafd. Van ruim de helft van de dieren is na het loslaten niets meer vernomen. Verwacht mag worden, dat een deel daarvan zich eveneens heeft weten te handhaven. Repopulatie biedt dus een reëel perspectief op vestiging. Het aantal tot nu toe uitgezette dassen is echter gering, zodat alleen een zeer lokale bijdrage aan de dassenstand is geleverd. Een aaneensluiting van deelpopulaties is tot op heden niet bewerkstelligd.

Om de maatregel herintroductie maximaal ten dienste te laten zijn van de doelstelling van het dassenbeleid is in 1989 de lijst van herintroductiegebieden, zoals deze is opgenomen in de beleidsnota van het Landelijk Beheersoverleg Dassen, door een werkgroep herzien. Hierbij is gekozen voor geschikte, onbewoonde gebieden, waar in grote aantallen (tientallen dieren) dassen uitgezet dienen te worden. Een gewijzigde lijst van herintroductiegebieden is als bijlage 1 in deze notitie opgenomen. In beginsel betreft het gebieden die deel uitmaken van de ecologische hoofdstructuur. Een aantal gebieden dient nog op hun geschiktheid voor herintroductie te worden beoordeeld. Deze gebieden kunnen in een later stadium aan de lijst worden toegevoegd. Voordat tot herintroductie wordt overgegaan dient een gebied een optimaal dassenbiotoop te bieden.

In verband met de verschillende belangen die bij herintroductie spelen, dienen herintroducties goed voorbereid en zorgvuldig uitgevoerd te worden. Daartoe zijn in 1986 richtlijnen opgesteld, die bij elke herintroductie dienen te worden gevolgd. Daarbij zullen ook de nodige voorzorgen worden genomen om verspreiding van rabiës te voorkomen.

Bij het opstellen van de richtlijnen hebben de internationale richtlijnen van de IUCN m.b.t. herintroducties een centrale rol gespeeld.

3.4 Afstemming van het dassenbeheer met Duitsland

Uitwisseling van dassen met Duitse populaties vindt in bescheiden mate plaats in Zuidoost-Groningen, Twente, de Achterhoek, het Rijk van Nijmegen en Midden-Limburg. Schriftelijk overleg met de regeringen van de deelstaten Nedersaksen en Nordrhein-Westfalen inzake de afstemming van het beheer van de das, heeft tot begrip voor de Nederlandse situatie geleid, doch de overheid ziet geen aanleiding om de bejaging van de das verder te beperken. Jagers in Nordrhein-Westfalen zijn door de jagersvereniging van deze deelstaat verzocht de das in het grensgebied niet te bejagen.

3.5 Uitwerking dassenbeleid in de regio

Vele maatregelen die zijn opgenomen in de notitie inzake het dassenbeheersbeleid, worden uitgevoerd op regionaal niveau. Daarbij spelen de consulentenschappen van de directie Natuur, Bos, Landschap en Fauna van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

een coördinerende en stimulerende rol, voorzover het betreft het afsluiten van beheer- en gedoogovereenkomsten, het begeleiden van herintroducties, het geven van voorlichting, het (doen) treffen van mitigerende en compenserende maatregelen, planologische veiligstelling en het betrekken van belangengroepen bij de bescherming van de das en zijn leefgebied.

Hieraan is invulling gegeven voor de instelling van overleg-structuren in alle provincies waar dassen permanent voorkomen (de zgn. provinciale dassenberaden). In deze beraden zijn naast diensten van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij ook diensten van het ministerie van Verkeer en Waterstaat, provinciale en gemeentelijke overheden, jagersorganisaties en particuliere natuurbeschermingsorganisaties vertegenwoordigd. De samenstelling verschilt echter per provincie.

Provinciale beschermingsplannen zijn in de eerste planperiode opgesteld door de provinciale dassenberaden in Friesland, Gelderland, Noord-Brabant en Limburg. Hierin worden specifieke knelpunten gesignaleerd en oplossingsrichtingen voorgesteld. Daarenboven zijn in een aantal provincies rapporten verschenen over problemen op lokaal niveau, die een zeer gerichte aanpak vereisen. Hiervan kunnen worden genoemd:

- De otter in de Vecht (Overijssel), 1988 (met daarin eveneens aanbevelingen voor de inrichting van het Vechtgebied t.b.v. de das);
- Overstekend wild! Essentiële faunavoorzieningen in en rond de snelweg A1 Hengelo-Duitsland, 1989;
- Natuurtechnische voorzieningen ten behoeve van de dassenpopulatie in het grensgebied van het Gooi en Utrecht, 1989;
- Dassenbeleid en landinrichting (Noord-Brabant), 1987;
- Dassenbeleid en ontgronding (Noord-Brabant), 1988;
- Verkeersmortaliteit onder dassen in Noord-Brabant, 1988;
- Dassen in Noord-Limburg, 1987.

Zoals in 3.1 reeds ter sprake is gebracht worden de provinciale beschermingsplannen in een aantal gevallen door de provinciale en gemeentelijke overheden als uitgangspunt voor het beleid gehanteerd en veelal bij landinrichtingsprojecten en infrastructurele werken als leidraad gebruikt.

3.6 Voorlichting

Voorlichting is een belangrijke ondersteunende activiteit om de diverse doelgroepen op de hoogte te stellen van de noodzaak en de mogelijkheden van bescherming en beheer van de das. Vanuit het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij wordt op provinciaal niveau zowel schriftelijke als mondelinge voorlichting gegeven. Hierbij worden gemeenten, landinrichtingscommissies, wildbeheereenheden, standsorganisaties en grondgebruikers als de belangrijkste doelgroepen gezien.

Ten behoeve van de rondzendtentoonstelling "Marterachtigen in

Nederland" en voor de totstandkoming van de film "De das in Nederland" is door het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij f 45.000,-- en door het Jachtfonds f 10.000,-- bijgedragen. In 1987 ontving de Vereniging Das en Boom van het Jachtfonds f 10.000,-- voor het vervaardigen van folders.

3.7 Regelgeving

In de notitie inzake het dassenbeheersbeleid is het voornemen opgenomen bij wijziging van de Jachtwet aandacht te schenken aan de bescherming van dassenburchten tegen verstoring c.q. vernieling. In plaats hiervan zal zo spoedig mogelijk een voorstel voor een Flora- en Faunawet aan de Tweede Kamer worden gezonden. De bescherming van vaste rust- en verblijfplaatsen en daarmee van dassenburchten is daarin voorzien.

Vooruitlopend op het van kracht worden van de Flora- en Faunawet, zal worden bevorderd dat de das op korte termijn wordt aangewezen als beschermde diersoort in de zin van de Natuurbeschermingswet. Hiermee zal aan de dassenburchten een betere bescherming kunnen worden geboden.

3.8 Rabiësbestrijding

Sedert 1988 wordt in de provincie Limburg twee maal per jaar een orale vaccinatiecampaagne gehouden die er primair op gericht is de verspreiding van rabiës door vossen te voorkomen. Uit onderzoek is gebleken dat ook dassen, die eveneens besmet kunnen worden door rabiës, het met vaccin behandelde lokvoer opnemen. De vaccinatiecampaagne levert daardoor mede een bijdrage aan het behoud en het herstel van de dassenstand.

3.9 Effectiviteit van de maatregelen

Het is moeilijk een verband te leggen tussen de maatregelen en de ontwikkeling van de dassenstand, omdat tegelijk met de uitvoering van de maatregelen andere ontwikkelingen gaande zijn. Niettemin bestaat de indruk dat het dassenbeleid vruchten begint af te werpen en een verbetering van de dassenstand tot gevolg heeft. Dit betekent dat met het dassenbeleid de juiste weg is ingeslagen en dat het huidige beleid intensief zal worden voortgezet.

SAMENVATTING

In 1984 is het beschermingsbeleid ten aanzien van de das vastgesteld. Daarbij zijn maatregelen voorgesteld die moeten leiden tot een toename van de dassenstand. In de onderhavige notitie wordt ingegaan op de ontwikkeling van de dassenstand sinds 1980 en de stand van zaken betreffende de uitwerking van het dassenbeleid.

Sinds 1980 is de stand in grote delen van het land stabiel gebleven tot vooruitgegaan. In hoofdstuk 3 is besproken in hoeverre tot op heden uitwerking is gegeven aan de aangekondigde maatregelen, waarbij tevens is aangegeven wat de bijdrage van de maatregelen aan de bescherming van de das is.

Teneinde een groei van bestaande populaties en het aaneengesloten raken van deelpopulaties te bewerkstelligen, zal de komende vijf jaar het dassenbeheersbeleid intensief worden voortgezet. Een belangrijk aandachtspunt is het terugdringen van verkeersmortaliteit en de versnippering van het leefgebied van de das. Het Natuurbeleidsplan, waarin de das als bijzondere aandachtsoort wordt genoemd, vormt het kader voor het toekomstig dassenbeleid.

LITERATUUR

Berendsen G., 1986. De das (*Meles meles*) als verkeersslachtoffer. Studentenverslag Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Arnhem.

Consulentschap NMF Noord-Brabant, 1987. Dassennota voor de provincie Noord-Brabant.

Dassenberaad Gelderland, 1989. Dassennota voor de provincie Gelderland.

Hoogeveen, Y.R., 1989. Dassenbeschermingsplan Limburg. Consulentschap NMF, Roermond.

Landinrichtingsdienst, 1987. Natuurtechnische mogelijkheden voor landinrichtingsprojecten, deel 3: De das. Mededelingen Landinrichtingsdienst 187.

Lankester, K, 1989. Effecten van habitatversnippering voor de das (*Meles meles*); een modelbenadering. Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum, Instituut voor Theoretische Biologie Leiden.

Sneep, J.W., 1986. Het overheidsbeleid inzake het dassenbeheer in Nederland. Lutra, vol. 29.

Werkgroep Dassen Friesland, 1989. De das veilig op stap. Een plan voor de verbetering van de ecologische infrastructuur in Zuid-Friesland. Provincie Friesland, Leeuwarden.

Wiertz, J en J. Vink, 1983. Inventarisatierapport over de das in Nederland 1960-1980. Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum.

Wiertz, J. 1991. De dassenpopulatie in Nederland 1960-1990. Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum.

Bijlage 1

Lijst van herintroductiegebieden

Friesland/Drenthe/Overijssel: omgeving Willemsoor

Friesland : Koningsdiep
Tjonger
Linde

Drenthe : Anloërdiep/Gasselterdiep

Overijssel : Vecht/Reggegebied

Gelderland : omgeving Winterswijk

Utrecht : Utrechtse heuvelrug/Kromme
Rijngebied Gelderse vallei

Noord-Brabant : Loonse- en Drunense duinen
omgeving Alphen, Chaam en Rechte
heide omgeving Hilvarenbeek met
landgoed De Utrecht
omgeving Bergen op Zoom/Brabantse
wal

Limburg : omgeving Lottum en Broekhuizen
Roerdal

Bijlage 2

Samenstelling Landelijk Beheersoverleg Dassen

- Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
 - * Directie Natuur, Bos, Landschap en Fauna
 - * Voorzitters/secretarissen provinciale dassenberaden
 - * Directie Juridische en Bedrijfsorganisatorische Zaken
 - * Staatsbosbeheer
 - * Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek
 - * Secretaris Jachtraad
 - * Secretaris/penningmeester Jachtfonds
- Ministerie van Verkeer en Waterstaat
 - * Rijkswaterstaat, Dienst Weg- en Waterbouwkunde
- Rijksplanologische Dienst, afdeling Milieubeheer
- Vereniging van Nederlandse Gemeenten
- Landbouwschap
- Vereniging Das en Boom
- Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming
- Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland
- Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging